

לעילוי נשמות
אהרון בן טובה
בואינה ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בית המשפט !

עיון בפרשת השבוע על פי ה"משך חכמה"

1. שלמות כ"ד, א-ז

(א) וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל יְהוָה אֲתָה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחוּוּיִתֶם מִרְחוֹק: (ב) וַיָּגֵשׁ מֹשֶׁה לְבָרְדוֹ אֶל יְהוָה וְהֵם לֹא יָגִישׁוּ וְהָעַם לֹא יֵלְכוּ עִמּוֹ: (ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל דְּבָרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וַעֲשֵׂה: (ד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל דְּבָרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּח בְּבִקְרֹו וַיֵּבֶן מִזְבֵּחַ תְּזוֹת הָהָר וַשְׁתִּים עֶשְׂרֵה מִצֵּבֹה לְשֵׁנַיִם עֶשֶׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: (ה) וַיִּשְׁלַח אֶת זְעָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עִלְיָה וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים: (ו) וַיִּקְחוּ מֹשֶׁה וַיְצִי הָדָם וַיִּשֶׂם בְּאַגָּנֹת וַיְצִי הָדָם וַרְקָ עַל הַמִּזְבֵּחַ: (ז) וַיִּקְחוּ סֹפֶר הַכְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וַעֲשֵׂה וַנְּשָׁמְעֵ: (ח) וַיִּקְחוּ מֹשֶׁה אֵת הָדָם וַיִּזְרַק עַל הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דָם הַכְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

2. מש"ח בראשית י"ח, י"ט

כי ידעתיו כו' אשר יצוה כו' צדקה ומשפט - זה דין ופשרה דגמרינן לקרא דויצו מזה (רש"י סנהדרין נ"ז ע"ב) אף ע"ג דאיכא תנא (סנהדרין ז'): דאמר דאסור לבצוע זה דוקא בבית דין דישראל דננין על פי דרכי התורה אסור לדיין לבצוע רק לדון דיני תורה אם לא כשאינו יודע דין תורה או מותר לבצע ולפשר אבל בבית דין של בני נח שמוזהרין על הדינים לדון דיני נמוסים כפי השכל האנושי בזה מותר ומצוה לפשר אפילו אם יודע הדין שלהם ולכן אמר ברוד (שמואל ב' ה, טז) ויהי דוד עושה משפט וצדקה משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע (סנהדרין ז'): כשאינו יודע או בדין מרומה שמשפט קודם ובאופנים שאין דין צדקה אבל באברהם כתוב צדקה ומשפט שקודם שנתנה תורה והיו בני נח פשרה העיקר והדין הנמוסי טפל, ה"י משפט אחר הצדקה שהפשרה קודם ודו"ק, וכן הביא רמב"ן בוישלה בדיני ישראל כל דין שאתה שלם ממנו (לא דין מרומה ויודע הדין) אי אתה רשאי לברוח ממנו (פירוש לבצע ולפשר) כו' אבל בדיניהם אעפ"י שאתה יודע שאתה שלם ממנו אתה רשאי לברוח ממנו (פי' מצוה לפשר כמו דפירשתי).

3. מש"ח ויקרא כ"ג, כ"א

דע, דברת האלקי יש מצות המקשרין ישראל לאביהן שבשמים, ויש מצות המקשרים ישראל זה לזה, כמו ציצית ותפילין ומזוזה הם מצות המקשרים ישראל להשם יתברך, וגמילות חסדים ותרומות ומעשרות המה מקשרים זה לזה. וכמשל זה יש בין שבת ליו"ט, שבשבת הלא לא יצא איש ממקומו, והוצאה אסורה, ומלאכת אוכל נפש אסורה, וא"כ כל איש ואיש בפני עצמו הוא, לברו הוא יושב ועוסק בתורה, שהמה מקושרים אל השי"ת המרכז האמיתי, אשר כל ישראל המה קוים נפרדים המגיעים למרכז אחד, הוא השי"ת, ולסבת זה המה קשורים יחדיו, כמו שאמרנו במד"ר (ד-ו) בני יעקב שעובדים לאל אחד נקראין נפש, אבל יום טוב הוא מהמצות המקשרים האומה זה לזה, לכן מלאכת אוכל נפש מותר, ואם יבואו אלף אורחים יאפה להם, עד כי אמרו (פסחים מו:): האופה מיו"ט לחול אינו לוקה כו' הואיל וחזי לאורחים, וכולן חייבין לעלות לרגל ולשמוח ולשמח, לכן הותרה הוצאה והבערה, (ביצה יב) שאל"כ לא יהיו מקושרים ומאוגדים זה לזה כאחד.

4. ויקרא כ"ג, כ"ב

וּבְקִצְרְכֶם אֶת קִצִּיר אֲרָצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ בְּקִצְרְךָ וּלְקִטְ קִצִּירָךָ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וּלְזֶרַת תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

5. מש"ח ויקרא כ"ג, כ"ב

או יתכן כי תדעון כי מתן תורה בעצרת לא היה רק על החקים, כי אם על הנמוסים המושכלים, כמו חנינה לעני ולגר, כי בלא אמונה בה' עלול שכל האדם להיות כפריץ חיות לא יחמול ולא ישא פני אביו, לכן יודוך מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך כבוד אב, (קדושין לא) שגם ע"ז צריך האמונה בה' והמצוה מפיו, כי בלא אמונה דור אביו יקלל כו', (משלי ל, יא), לכן אמר, כי בחג העצרת תחוגו על מתן תורה, לא על החוקים לבר, כ"א גם על המושגים בשכל, לכן ובקוצרכם את קציר ארצכם כו', גם כן מצד שאני ה' אלקיכם.

6. מש"ח דברים ל"א, כ"ט; הפטרת שבת תשובה

מדרש (בראשית רבה פד-יח) וישב ראובן ששב לשקו ולתעניתו כו' לא היה אדם שחטא לפני כו' ופתחת בתשובה חייך כו' פותח בתשובה תחילה שנאמר שובה ישראל כו'. הבאור דברת הישראלי יש נמוסים והמה כמעט כל המצות שבין אדם לחברו, וחקים הם כמעט רוב מצות שבין אדם למקום, לכן על מצות שבין אדם לחברו צריך שירצה חברו (יומא פה:), אמנם אף שהשיב הגולה ופייס חברו, בכ"ז גם המושכלות המה המשפטים סבת חטאם מה שהאדם מתרחק מהתורה ונתרחק מהמקום ב"ה ונעשה השכל שלו מוטעה, וגם המשפטים המושגים מהשכל יעות ויעשה שוד ורצח כמו שרואים אנו במוחש היום לכן ראובן שבלבל יצועי אביו וחטא בכבוד אביו, שזה מצד המושכלות ועשה ע"ז תשובת המשקל שהציל את יוסף אעפ"י שהפסיד על ידו הבכורה, וכמו שאמרה (ברכות ז:): ראו מה בין בני לבן חמי כו', והכל כדי שלא יצער אביו, בכ"ז הבין סבת חטאו מה שהיה בדברים שבינו למקום ברחוק זה גרם לו שבלבל יצועי אביו, ולכן פתח בתשובה תחילה על ההתחלה סבת החטא, ולכן שב לשקו ולתעניתו שהוא תשובה בינו לבין קונו, וכן הושע אמר שובה ישראל עד ד' אלהיך כי כשלת בעוניך, בעון שאתה חוטא נגד האומה עצמה היינו זה נגד זה, הסבה לזה מה שהורחקת מד' אלהיך, ולכן קחו עמכם דברים, היינו שירצו אחד לחברו ויפייסו זה לזה ואח"כ ושובו אל ד', שהסבה שחטאתם זה לזה הוא מה שחטאתם למקום, ולכן נשחתו ונתקלקלו הרגשותיכם בהמושכלות. והבן.

7. מש"ח שמות כ"ד, ג'

ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים - דע דבני נח הוזהרו על הדינים (סנהדרין נו סע"א), ושיטת ראשונים (ע' רמב"ן בראשית לד, יג) דהוא נמוסים שדעת האדם נתן עליהם, אבל לכוף ולרדות על חוקי התורה וגדריה הוא רק מצד שכל ישראל ערבים זה בזה, ואם יעבור אחד הוא מזיק לחבירו ולהכלל כולו, בזה יש לביד לכוף ולשפוט העובר את מצות השי"ת דבלא זה אין זה מהדראוי שיתערב אחד במה שיש להאדם עם קונו, לכן מקודם אמרו כל הדברים

אשר דבר ה' נעשה ולא קבלו עדיין המשפטים, אבל כי זרק הדם על העם להכניסן בברית וכמו דאמרו במכילתא יתרו (יט-י) אמר להם הרי אתם קשורים ענובים ותפוסים, וזה ספר הברית שכרתנו כל ישראל יחד, לכן אמרו כל אשר דבר ה' בין הדברים בין המשפטים נעשה, שהעובר מצות ה' הוא גדר בין אדם לחבירו שמויק להכלל ודו"ק.

8. ויקרא י"ז, ד'-ה'

(ד) אֵת מִשְׁפְּטֵי תַעֲשׂוּ וְאֵת זִקְתֵי תִשְׁמְרוּ לְלִכְתּ בְּהֵם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (ה) וּשְׁמַרְתֶּם אֵת זִקְתֵי וְאֵת מִשְׁפְּטֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֲתֶם הָאֲדָם וְזִוִּי בְּהֵם אֲנִי יְהוָה:

9. מש"ח ויקרא י"ח, ד'

את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו ללכת בהם אני ה' אלקיכם, ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה' - הביאור כך, דהאומה בכללה תכליתה שיתנהגו על פי דרכי התורה וה' יהיה אלקיכם, כי אין השי"ת מיחד שמו על הפרטי, כי הפרטי בלא צירוף הכללי אינו תכליתי כלל. והנה האומה בכללה נקל אצלה להיות נזהר בחקים, המה דברים הדתיים, מלהיות נזהר במשפטים, המה הנמוסיים והמטטר, חקות הקבועים בשכל ובהנהגה הנכונה, וכשלושה של ירושלים יוכיח, שהוכיח הנביא (ישעיה א, יב) מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי כו' ועתה מרצחים, כספך היה לסיגים כו', הרי בחקים היו נזהרים ומקיימים כל מצות הדתיות, רק במשפטים היו טוררים, אולם יחיד הפרטי לו לבדו נקל להיות זהיר במשפטים, שמשיגים מצד השכל ומצד הנימוס, וכמו כל מה דסני לך לחברך לא תעביד (שבת לא) עד כי קראו בירושלמי (קדושין א-ז כ:) מצות כבוד אב מצוה קלה, מפני שהיא מושגת מצד השכל הישר בלא צווי דתי, ואמרו עליה שהיא כפריעת חוב ... והנה אצל רבים לא שייך לומר שיגדרו את הרבים בסייגים במשפטים, דמאי חזית לזתר על ממון זה יותר מממון זה, הלא אם כה יהא נוגע לזה, ואם כה יהא נוגע לזה, אבל בחקים שייך סייגים, שיאסרו שניות וכיו"ב, ויוסיפו מחול על הקדש, וישבתו מכל טורח, אבל בפרטי שייך לומר שיעשה סייג גם למשפטים, כמו איוב שויתר משלו, (בבא בתרא טז:) ולמען תלך בדרך טובים. (משלי ב, כ ועי' בבא מציעא פג) ובזה הכתובים מאירים, שמתחלה מדבר על כלליות האומה, ולכן אמר את משפטי תעשו [שזה צריך להזהיר קודם אצל הכלל, שבזה יפרעו תחלה], ואת חקתי תשמרו [שבזה יעשו סייגים וגדרים] ללכת בהם, להתקיים בהם אני ה' אלקיכם, ואח"כ הזהיר הפרטי, ושמרתם את חקתי [שזה נגד השכל

וצריך להזהירו קודם] ואת משפטי, שבשניהם יעשה סייגים, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, שיקנה חי עלמא, שיפה קורת רוח בעולם הבא יותר מכל חי העוה"ז (אבות ד-יז), משא"כ בהכלל, התכלית באומה בעוה"ז, כאשר האריכו הקדמונים ודו"ק.

10. אורות עמ' כ-כ"א; אורות ישראל ותחייתו ג'

מרכז החיים של נשמת ישראל במקור הקדש היא. דרך אמת ואמונה נולדנו ובה אנחנו מתגדלים. אין בנו ערכים פרודים, האחדות שוכנת בנו ואור ד' אחד דף 21 חי בקרבנו. הדינים, דיני תורת אלהים חיים מציינים אותנו מכל עם ולשון. הקדש הוא פועל בקרבנו פנימה, שאיפות חיינו הכלליות אליו הן הולכות. יש נטיפות של קדש בכל עם ולשון, אבל ערכי החיים כולם אינם צומחים מזה. לא כן בישראל. "בכל דרכיך דעהו", שהיא פרשה קטנה שכוללת כל גופי תורה, שיוצאת אל הפועל ביחודי סגולה, נחלת הכלל היא באמת. כל שאיפת החיים וכל חפץ החיים, הקנין ותשוקותיו, העשר והכבוד, הממשלה וההתרחבות בישראל, ממקור הקדש הם נובעים. על כן המשפטים הם קדש קדשים בישראל, ועל כן הסמיכה, שהיא נושאת שם אלהים עליה, היא כל כך נחוצה לנו, היא כל כך אופית לתכן לאומנו. והרשעה היונית הסורית הרגישה בחוש העור שלה את ערך הסגולה הגדולה הזאת וגזרה על הסמיכה, ור' יהודה בן בבא מסר את נפשו עליה. ופעולת מסירת הנפש הזאת נשארה, כי העמיקה את תכן החיים האופיים המיוחדים של קדש ישראל לד'. משה רבנו ע"ה, בתפסו אתו את כח המשפט, בתחלת יסודו באומה, העלה את כל ערכי המשפט עד סוף כל הדורות לאותו התכן האלהי שמשפטי ישראל באים אליו, ודרישת אלהים באה יחדו עם המשפט הישראלי. "כי יבא אלי העם לדרש אלהים, כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו. והודעתי את חקי האלהים ואת תורותיו". ודרישת אלהים של המשפט נשארה סגולה ישראלית, שהיא מתגלה באופי האלהי הכולל עולמי עד וזורח בארץ ישראל, בארץ חבל נחלתו, מקום האורה של סגולת הקדש. המינוח הפקירה את המשפט, תקעה עצמה במדת הרחמים והחסד המדומה הנוטלת את יסוד העולם והורסתו. ומתוך עקירת יסוד המשפט מתכנו האלהי תופסת אותה הרשעה היותר מגושמת, ובאה בוהמא לחדור במשפט הפרטי של האישיות היחידית וחודרת היא בהתפשטות גדולה לנפשות העמים, ובזה מתיסד יסוד שנאת לאומים ועמק רעה של טומאת שפיכת דמים, מבלי להמיש את העול מעל צואר

האדם. אמנם עיני כל מוכרחות להיות נשואות לאור עולם אור ד', אשר יגלה על ידי משיח אלהי יעקב "והוא ישפט תבל בצדק, ידין לאומים במישרים".